

به نام خدا

تبیین بعد فردی الگوی سوم زن مسلمان از دید امام خامنه ای

الهام محبی^۱

چکیده

"الگوی سوم زن مسلمان" الگویی است که از منظومه‌ی فکری رهبر معظم انقلاب اسلامی استخراج شده، و منطبق بر آیین اسلام بوده و خط مشی زندگی زن انقلاب اسلامی را مشخص می‌کند. الگوی سوم در واقع، مفهومی است که ترکیبی از نقش‌های خانوادگی و اجتماعی زنان را در بر گرفته و براساس آموزه‌های اسلامی، زن را به عنوان یک موجود مستقل، با هویتی انسانی و الهی معرفی می‌کند. زنان در این الگو محور خانواده و دارای هویت فردی و هم‌چنین یکی از موثرترین نیروهای اجتماعی معرفی شده‌اند. به عبارت دیگر، الگوی سوم تعریفی بین زن متحجر خانه نشین و زن غربی که عفاف برایش تعریف نشده است بوده و می‌توان آن را به زن با عفتِ فعال تعمیم داد که علاوه بر حضور در جامعه، هویت و اصالت خود را حفظ می‌کند و برای کسب ارزش خودنمایی نمی‌کند. این الگو، الگویی درست و واقعی برای زنان بوده که رهبری به آن الگوی سوم زن می‌گویند. این الگو به عنوان یک مدل جامع و متوازن، به توزان میان نقش‌های فردی، خانوادگی، اجتماعی و فرهنگی زن تاکید دارد و به دنبال ارتقا جایگاه زن در جامعه اسلامی است.

کلمات کلیدی

زن، الگوی سوم زن مسلمان، نقش زنان، امام خامنه ای

مقدمه

در جهان معاصر، مسأله نقش و جایگاه زن هم در بعد فردی و هم اجتماعی، یکی از محوری‌ترین موضوعات و هم‌چنین یکی از بحث‌برانگیزترین موضوعات است. زنان همواره نقشی بنیادین و حیاتی در طول تاریخ ایفا کرده‌اند. در این راستا، رهبران دینی و فکری به ارائه الگوهایی می‌پردازند که می‌تواند به توسعه و مفهوم‌سازی نقش زنان در حوزه فردی و هم‌ین‌طور جوامع اسلامی کمک کند. یکی از این رهبران، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای است، که در بیانات و ارزیابی‌های خود به تبیین الگوی سوم زن مسلمان پرداخته‌اند. تبیین بعد فردی الگوی سوم زن مسلمان از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، تصویری روشن و متعالی از زن مسلمان ارائه می‌دهد که همزمان با

^۱ طلبه سطح دو حوزه علمیه کریمه خاوران قم

حفظ هویت دینی و فرهنگی خود، توانمندی‌ها و ظرفیت‌های فردی خود را در عرصه‌های مختلف زندگی شکوفا می‌کند. این الگو، زن را نه صرفاً موجودی محدود به نقش‌های سنتی، بلکه شخصیت مستقل، فعال و مسئول می‌داند که با ایمان، اخلاق و دانش، می‌تواند در پیشبرد اهداف خانواده، جامعه و تمدن اسلامی نقش‌آفرینی کند. مفهوم الگوی سوم زن در اندیشه رهبر انقلاب، مدل جدیدی از جایگاه زن در بعد فردی و اجتماعی، براساس آموزه‌های قرآن و سنت پیامبر گرامی اسلام طراحی شده است. بنابراین، حرکت در مسیر تحقق این الگو نیازمند فراهم کردن فرصت‌های متوازن آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی است تا زن مسلمان بتواند جایگاه واقعی خود را در چارچوب ارزش‌های اسلامی بیابد و الگویی الهام‌بخش برای نسل‌های آینده باشد.

این مقاله با هدف تبیین بعد فردی الگوی سوم زن مسلمان از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، به بررسی شاخص‌ها و ویژگی‌های این الگو می‌پردازد. در این نگاه، زن مسلمان فردی است که هویت دینی و فرهنگی خود را حفظ کرده و همزمان با بهره‌مندی از توانمندی‌های فردی، نقش فعالی در خانواده و جامعه ایفا می‌کند. الگوی سوم زن مسلمان، تعادلی هوشمندانه میان ارزش‌های اسلامی و مقتضیات زندگی معاصر است که بر استقلال فکری، رشد علمی، اخلاق و مسئولیت‌پذیری فردی تأکید دارد. این مقاله در صدد است تا با تحلیل بیانات و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب، چارچوبی نوین برای شناخت و تحقق جایگاه زن مسلمان در عصر حاضر ارائه دهد. هم چنین، ضرورت فراهم کردن بسترهای مناسب جهت تقویت این بعد فردی را مورد تأکید قرار خواهد داد.

۱) نقش زن در اسلام

– تاریخچه ای از نقش زنان و اهمیت آنان در اسلام

نقش زنان در جوامع اسلامی از دیرباز تاکنون تحت تأثیر عوامل فرهنگی، اجتماعی و سیاسی متعددی قرار داشته است. این نقش‌ها در طول تاریخ تغییرات فراوانی داشته و بسته به زمان و مکان، اشکال مختلفی به خود گرفته است.

در دوره اولیه اسلام، زنان به عنوان اعضای فعال جامعه شناخته می‌شدند. پیامبر اسلام، حضرت محمد (ص)، به حقوق زنان توجه ویژه‌ای داشت و نمونه‌هایی از زنان قوی و مستقل مانند خدیجه (س) که اولین همسر ایشان بود، در تاریخ اسلام وجود دارد. او با ایمان استوار، حمایت‌های مالی و معنوی، و اخلاق نیکو، الگویی برای تمام مسلمانان به ویژه زنان است. خدیجه اولین زنی بود که به پیامبر اسلام ایمان آورد و در دوران سخت آغاز رسالت، با حمایت‌های خود، نقش بسزایی در پیشبرد اسلام داشت. رهبر انقلاب اسلامی نیز، جایگاه ویژه‌ای برای حضرت خدیجه (س) قائل هستند و ایشان را به عنوان الگوی زنان مسلمان معرفی می‌کنند. ایشان نقش حضرت

خدیجه در اسلام را در دو جنبه برجسته می‌کنند که عبارتند از: اولین ایمان آورنده به اسلام و فدا کردن مال در راه آن و تربیت فرزندی چون حضرت فاطمه (س) و حضرت علی (ع) که الگوی جهانی هستند. ایشان هم چنین، تمام ثروت خود را در راه اسلام و دعوت به آن خرج کردند و این فداکاری در دوران سخت آغاز اسلام بسیار مؤثر بود. به عبارت دیگر، حضرت خدیجه (س) اولین شخصیتی بود که به حمایت تمام‌قد از پیامبر اکرم (ص) اهتمام نمود و در این راه جان و مال خود را فدا نمود. اهمیت حمایت‌های همه‌جانبه، بخصوص حمایت مالی حضرت خدیجه (س) از نبی مکرم (ص) در آغازینگاه انقلاب نبوی آنگاه روشن می‌شود که بدانیم در دوران انقلاب و اختناق نقش کمک‌های مالی نقشی بنیادین است و اگر در ابتدای انقلاب نبوی کمک‌های مالی حضرت خدیجه (س) نبود، به احتمال زیاد فرآیند تکاملی انقلاب نبوی در آغاز راه مختل می‌گردید: ((خدیجه کبری در آغاز اسلام ایمان آورد؛ بزرگ‌ترین حرکت را به عنوان یک بانوی کامله و عاقله و بزرگوار انجام داد، اول مؤمن به اسلام او بود، بعد هم همه ثروت خود را در راه دعوت اسلام و ترویج اسلام خرج کرد، و تأثیر این کار را کسانی می‌دانند که در مبارزات و دوران اختناق نقش کمک‌های مالی را به مبارزین تجربه کردند. که اگر کمک‌های خدیجه علیهاالسلام نبود شاید در حرکت اسلام و پیشرفت اسلام یک اختلال و وقفه عمده‌ای به وجود می‌آمد.))^۲

البته باید گفت که حمایت‌های حضرت خدیجه فقط محدود به مسائل مادی نمی‌شود. در زمان محاصره اقتصادی، آن هنگام که یاران و پیروان صدیق پیامبر اکرم (ص) با تکیه بر ایمان مستحکم خویش در این راه ایستادند و مقاومت نمودند؛ ولی در عین حال همه سختی‌ها به دوش پیامبر فشار می‌آورد در همین اوضاع بود که حضرت خدیجه (س) تمام قد به حمایت از پیامبر اکرم (ص) پرداخت. ایشان در این مدت به حمایت عاطفی و معنوی از آن حضرت همت گمارد و همواره به آن حضرت دلگرمی بخشید. در این میان، تنها مونس و غمخوار آن حضرت، حضرت خدیجه (س) بود. در حقیقت اقدامات حضرت خدیجه (س) در این ایام بخشی معطوف به کل مسلمین بود که به عنوان بانوی اول اسلام و مادر تمامی مؤمنین، مادرانه به اوضاع مسلمین رسیدگی می‌کرد و با هزینه کرد ثروت خویش روحیه استقامت و پایداری را در آنها زنده نگاه می‌داشت. بخشی دیگر نیز معطوف به شخص نبی مکرم (ص) بود و به تعبیر رهبر معظم انقلاب، حضرت خدیجه (س) در تمام ایام عمر و خصوصاً در ایام سخت شعب ابی‌طالب، بزرگترین کمک روحی برای پیامبر به‌شمار می‌رفت. ^۳ به طور کلی، حضرت خدیجه در دوران سختی که پیامبر با مخالفت‌ها و ناملازمات روبه‌رو بود، علاوه بر حمایت‌های مالی با حمایت‌های معنوی و عاطفی خود، ایشان را تنها نگذاشت و در پیشبرد اهداف الهی همراهی کرد. ایشان هم چنین، با تربیت صحیح فرزندان خود، به ویژه حضرت فاطمه زهرا (س)، نقش مهمی در شکل‌گیری و تکامل انقلاب اسلامی داشت و به دلیل فضایل اخلاقی و رفتارهای نیکوی خود، الگویی برای زنان و مردان مسلمان بود. او نمونه‌ای از

^۲ رهبر معظم انقلاب، ۱۳۶۵/۳/۲

^۳ 7/2/1377

وفاداری، فداکاری و استقامت در راه ایمان است.

حضرت آیت الله خامنه ای، حضرت زهرا (سلام الله علیها) را نیز به عنوان یک شخصیت طراز اول تاریخ بشر معرفی می کنند. ایشان در این مورد می فرمایند که: ((فاطمه زهرا سرور همه زنان عالم است. بانویی که در سنین کم و در عمر کوتاه، به مقامات معنوی و علمی و معرفتی و به مرتبه ای برسد که برابر مرتبه ی انبیا و اولیاست. در واقع فاطمه ی زهرا فجر درخشانی است که از گریبان او، خورشید امامت و ولایت و نبوت درخشیده است؛ آسمان بلند و رفیعی است که در آغوش آن، ستاره های فروزان ولایت قرار گرفته است. همه ی ائمه علیهم السلام برای مادر بزرگوار خود تکریم و تجلیلی قائل بودند که برای کمتر کسی این همه احترام و تجلیل را از آن بزرگواران می شود دید.)) خدا او را انتخاب کرد و او توانست بشریت را نجات دهد.

فاطمه زهرا(سلام الله علیها) فرشته نجات انسانها در طول تاریخ است. برای همین هم هست که ائمه (علیهم السلام) این قدر برای آن بزرگوار تکریم و حرمت قائلند و نسبت به او اظهار خشوع میکنند. این بزرگوار، یک زن خانه دار بود. شوهر دار بود. یک مادر تربیت کننده ی فرزندان بود. این بانوی بزرگوار، در میدان های سختی که داشتند، مایه ی دلگرمی شوهر و پدرش بود. علاوه بر ابعاد فردی ایشان که نام برده شد، شخصیت زهرای اطهر، در ابعاد سیاسی و اجتماعی و جهادی نیز شخصیت ممتاز و برجسته ای است؛ به طوری که همه ی زنان مبارز و انقلابی و برجسته و سیاسی عالم می توانند از زندگی کوتاه و پرمغز او درس بگیرند. مقام معنوی این بزرگوار، نسبت به مقام جهادی و انقلابی او، باز به مراتب بالاتر است. فاطمه ی زهرا(س) به صورت، یک بشر و یک زن، آن هم زنی جوان است؛ اما در معنا، یک حقیقت عظیم و یک نور درخشان الهی و یک بنده ی صالح و یک انسان ممتاز و برگزیده است. زنی که در بیت انقلاب متولد شد و تمام دوران کودکی را در آغوش پدری گذراند که در حال یک مبارزه ی عظیم جهانی فراموش نشدنی بود. آن خانمی که در دوران کودکی، سختی های مبارزه ی دوران مکه را چشید، به شعب ابی طالب برده شد، گرسنگی و سختی و رعب و انواع و اقسام شدت های دوران مبارزه ی مکه را لمس نمود و بعد هم که به مدینه هجرت کرد، همسر مردی شد که تمام زندگیش جهاد فی سبیل الله بود و در تمام قریب به یازده سال زندگی مشترک فاطمه ی زهرا و امیرالمؤمنین(علیهما السلام)، هیچ سالی، بلکه هیچ نیم سالی نگذشت که این شوهر، کمر به جهاد فی سبیل الله نبسته و به میدان جنگ نرفته باشد و این زن بزرگ و فداکار، همسری شایسته ی یک مرد مجاهد و یک سرباز و سردار دایمی میدان جنگ را نکرده باشد. پس، زندگی فاطمه ی زهرا(س)، اگر چه کوتاه بود و حدود بیست سال بیشتر طول نکشید؛ اما این زندگی، از جهت جهاد و مبارزه و تلاش و کار انقلابی و صبر انقلابی و درس و فراگیری و آموزش به این و آن و سخنرانی و دفاع از نبوت و امامت و نظام اسلامی، دریای پهناوری از تلاش و مبارزه و کار و در نهایت هم شهادت است. این، زندگی جهادی فاطمه ی زهراست که بسیار عظیم و فوق العاده و

۳۰/۰۷/۱۳۷۶ بیانات در دیدار با جمعی از زنان^۴

حقیقتاً بی‌نظیر است و یقیناً در ذهن بشر - چه امروز و چه در آینده - یک نقطه‌ی درخشان و استثنایی است.^۵ یکی دیگر از زنان مسلمانی که می‌توان به نقش والای ایشان اشاره کرد، حضرت زینب (س) می‌باشد که الگویی بی‌نظیر برای زنان و مردان مسلمان است. زینب کبری (سلام‌الله‌علیها) یک نمونه‌ی کامل از زن مسلمان است؛ یعنی الگویی که اسلام برای تربیت زنان، آن را در مقابل چشم مردم دنیا قرار داده است. ایشان نماد مقاومت، ایستادگی، و حفظ ارزش‌های اسلامی در شرایط سخت و بحرانی هستند. همچنین، نقش ایشان در افشای ماهیت دشمنان اسلام و تبیین حقایق واقعه کربلا بسیار مهم است. ارزش و عظمت زینب کبری، به خاطر موضع و حرکت عظیم انسانی و اسلامی او بر اساس تکلیف الهی است. کار او، تصمیم او، نوع حرکت او، به او این‌طور عظمت بخشید. هر کس چنین کاری بکند، ولو دختر امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) هم نباشد، عظمت پیدا می‌کند. بخش عمده این عظمت از این جاست که اولاً موقعیت را شناخت؛ هم موقعیت قبل از رفتن امام حسین (علیه‌السلام) به کربلا، هم موقعیت لحظات بحرانی روز عاشورا، هم موقعیت حوادث کشنده بعد از شهادت امام حسین را؛ و ثانیاً طبق هر موقعیت، یک انتخاب کرد. این انتخاب‌ها زینب را ساخت. در آن ساعت‌های بحرانی که قوی‌ترین انسانها نمی‌توانند بفهمند چه باید بکنند، او فهمید و امام خود را پشتیبانی کرد و او را برای شهید شدن تجهیز نمود. بعد از شهادت حسین بن علی هم که دنیا ظلمانی شد و دل‌ها و جان‌ها و آفاق عالم تاریک گردید، این زن بزرگ یک نوری شد و درخشید. زینب به جایی رسید که فقط والاترین انسانهای تاریخ بشریت - یعنی پیامبران - می‌توانند به آن جا برسند.^۶ بنابراین می‌توان گفت واقعه کربلا نشان داد که زن در حاشیه تاریخ نیست. زینب کبری یک نمونه برجسته تاریخ است که عظمت حضور یک زن را در یکی از مهمترین مسائل تاریخ نشان می‌دهد. نمونه‌هایی که مثال زدیم، نشان‌دهنده نقش زنان و اهمیت آنان در اسلام است. البته باید گفت که زنان برجسته دیگری هم در صدر اسلام بودند. زنانی بامعرفت، باخدا، باعلم، با عفاف و فداکار، حاضر در میدان‌ها. زنانی که نیروی بدنی داشتند و حتی در میدان‌های جنگ و دلاوری نیز حاضر می‌شدند.

- مناسبات فرهنگی و دینی و تاثیر آن بر شکل‌گیری هویت زنان مسلمان

هویت زن مسلمان موضوعی پیچیده و چند بعدی است که تحت تأثیر عوامل فرهنگی و دینی شکل می‌گیرد. دین اسلام به‌عنوان بنیادین‌ترین عنصر در شکل‌دهی هویت زن مسلمان، شامل مجموعه‌ای از آموزه‌ها، قوانین و باورها است که نقش‌ها و مسئولیت‌های زنان را تعیین می‌کند. قرآن و سنت پیامبر اسلام، حقوق و وظایف زنان را به‌وضوح تعریف کرده و بر اهمیت آنها در ساختار خانواده و همین‌طور جامعه تأکید می‌کند. مفاهیمی مانند

^۵ ۲۶/۱۰/۱۳۶۸ بیانات در دیدار جمعی از بانوان کشور

^۶ 22/8/70 بیانات در دیدار با زنان پرستار

از او به همسری خود درآورد که این کار نزد خدا بزرگ است. این آیه به این نکته اشاره می کند که افرادی که به خانه‌ی پیغمبر می روند، مثلاً فرض کنید مهمان هستند و یک غذایی میخواهند بگیرند، با زن پیغمبر مواجه نشوند، از پشت پرده آن را بگیرند. حجاب از دید رهبر انقلاب، یک ضرورت شریعتی است؛ یعنی هیچ تردیدی در ضرورت حجاب است وجود ندارد؛ و این نکته ای است که باید مورد توجه قرار بگیرد. البته اهمیت حجاب تا آنجاست که می توان از آن هم به عنوان بعد فردی، و هم بعد اجتماعی نام برد.

۳. شریف بودن: شرف به معنای بزرگواری و بلندمرتبی است. این کلمه در اصل به معنای بلندی و مکان بلند است. به فرد بلندمرتبه و بزرگوار شریف گفته می شود. شریف بودن، به عنوان ویژگی هایی که کمتر مورد توجه واقع می شود، در ارتباط تنگاتنگ با سعه وجودی فرد و ارتقای روحی و معنوی زن است.

۴. تحصیل و علم آموزی: علم آموزی و تحصیل معارف اسلامی، یکی از توصیه های همیشگی حضرت آیت الله العظمی خامنه ای به بانوان است. ایشان به طور مداوم در بیانات خود، تأکید دارند که زنان باید به تحصیل و علم آموزی بپردازند. هم چنین معتقد هستند که علم و آگاهی برای زنان نه تنها به نفع خود آنان بلکه به نفع کل جامعه است و اسلامی است که بر آموزش و دانایی تأکید می کند. الگوی سوم زن مسلمان به زنان این اجازه را می دهد که در تمامی سطوح علمی و حرفه ای پیشرفت کنند. در مرحله اول برای خود این افراد و خانواده ها مفید است؛ زیرا خانواده های این افراد سمت و سوی دینی و قرآنی و جهت گیری الهی پیدا می کنند. در وهله بعد، به جامعه نوپای و در حال رشد، بالندگی و پویایی ما کمک می کند. بنابراین تحصیل و علم آموزی هم از جمله ویژگی هایی است که در بعد فردی و اجتماعی مشترک است. رهبر انقلاب در دیدار با طلاب و روحانیون قم در سال ۱۳۸۹ بیان کردند: ((خیلی پدیده ی عظیم و مبارکی است. هزاران عالم، پژوهشگر، فقیه و فیلسوف در حوزه های علمیه ی خواهران تربیت شوند؛ این چه حرکت عظیمی خواهد بود. ببینید نگاه دنیای مادی نسبت به پدیده ی زن و جنس زن چه نگاه بدی است، چه نگاه تحقیرآمیزی است، چه نگاه منحرفانه ای است. حضور دانشمندان اسلامی زن در عرصه های مختلف - مثل حضور دانشمندان فرزانه و فهمیده ی دانشگاهی زن که متدین و متشرع هستند - اثرات بسیار عظیمی را در دنیا میگذارد؛ برای انقلاب آبروست. بانوان باید خوب درس بخوانند. البته هدف نهائی درس خواندن بانوان، تنها مجتهد شدن یا فیلسوف شدن نیست - ممکن است عده ای علاقه اش را داشته باشند، استعدادش را داشته باشند، وقتش را داشته باشند، عده ای هم نه - آشنائی با معارف اسلامی و قرآنی است که میتواند برای خود آنها و برای دیگران مورد استفاده قرار بگیرد.))

هم چنین ایشان بیان داشته اند که : ((این مسأله که زن به سمت معرفت، علم، مطالعه، آگاهی، کسب معلومات

و معارف حرکت کند، باید در میان خود بانوان خیلی جدی گرفته شود و به آن اهمیت بدهند.^{۲۸}) ایشان هم چنین یکی از مؤمن‌ترین و انقلابی‌ترین زنان را، زنان تحصیلکرده می‌داند. از این رو می‌توان گفت که آیت الله خامنه‌ای همواره تاکید داشته‌اند که زنان باید در زمینه‌های مختلف علمی و فرهنگی فعال باشند و به تحصیل و یادگیری ادامه دهند.

۵. **نقش مادری و همسری:** یکی از ابعاد مهم در الگوی سوم زن مسلمان، نقش او به عنوان مادر و همسر است. بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، خانواده را سنگ بنای جامعه اسلامی معرفی می‌کند و زنان را محور اصلی این نهاد مهم می‌داند. ایشان در این بیانیه، بر ضرورت بازسازی و تقویت نقش تربیتی خانواده تاکید کرده‌اند و زنان را به عنوان عاملان اصلی این تربیت معرفی می‌کنند. تربیت فرزندان صالح و ایجاد محیطی سالم و محبت‌آمیز در خانواده از وظایف اصلی زن به شمار می‌رود. همان‌طور که رهبر فرموده‌اند: از همه‌ی کارهای زن مهم‌تر، تربیت فرزندان و تقویت روحی شوهران برای ورود در میدانهای بزرگ است، و خدا را شکر می‌کنیم که زن ایرانی و مسلمان، در این میدان هم بیشترین هنر را نشان داده است.^{۲۹} به عبارت دیگر، زن مسلمان، در عائله وظایفی دارد و آن، همان رکنیت اساسی خانواده و تربیت فرزندان و هدایت و تقویت روحی شوهر است. بنابراین یکی از وظایف محوری زنان تربیت فرزندان مومن، انقلابی و اخلاق مدار است.

۳) مقایسه الگوی سوم زن مسلمان از دید آیت الله خامنه‌ای با سایر الگوها

الگوی سوم زن مسلمان به عنوان الگویی نوین و متوازن معرفی شد. این الگو در بسیاری جهان با الگوهای دیگر خصوصاً الگوی زن غربی، یعنی زنانی که صرفاً با الگوهای مدرن یا غربی شکل گرفته‌اند، متفاوت است. بنابراین لازم است ابتدا به تعریف الگوی زن در غرب بپردازیم. الگوی غربی امروز اروپایی، برخاسته و زاییده از الگوی باستانی رومی و یونانی آنهاست. آن روز هم این‌طور بود که زن وسیله‌ای برای تکلیف و التذاذ مرد بود و همه چیز تحت‌الشعاع این بود، امروز هم این‌گونه است. غربی‌ها در زمینه‌ی شناخت طبیعت زن و چگونگی برخورد با جنس زن، دچار افراط و تفریط بوده‌اند. اساساً نگرش غربی نسبت به زن، یک نگرش مبنی بر عدم برابری و عدم تعادل است. حتی شعارهایی هم که در غرب داده می‌شود، شعارهایی پوچ و توخالی بوده و حاکی از فرهنگ نیست. از دید امام خامنه‌ای، فرهنگ غربی را باید در ادبیات غربی جستجو کرد. در فرهنگ اروپایی، از دوران قرون وسطی و بعد از آن تا اواسط قرن فعلی، زن موجود درجه‌ی دوم بوده است و در مقابل، مرد همواره در ادبیات غربی، سرور و ارباب زن و اختیاردار اوست. برای مثال، امروز هم وقتی زنی با مردی ازدواج می‌کند و به

^{۲۸} ۳۰/۰۷/۱۳۷۶ بیانات در دیدار جمعی از بانوان

^{۲۹} ۲۰/۱۱/۱۳۷۵ بیانات در اجتماع زنان خوزستان

^{۳۰} ۳۰/۰۷/۱۳۷۶ بیانات در دیدار جمعی از بانوان

خانه‌ی شوهر می‌رود، حتی نام خانوادگی او عوض می‌شود و نام خانوادگی مرد را بر خود می‌گذارد. زن تا وقتی نام خانوادگی خود را دارد که شوهر نکرده است؛ وقتی شوهر کرد، نام خانوادگی زن به نام خانوادگی مرد تبدیل می‌شود. این رسم غربیهاست؛ در کشور ما این طور نبوده، هنوز هم نیست. زن هویت خانوادگی خودش را با خودش حفظ می‌کند؛ ولو بعد از ازدواج. آن، نشانه‌ی همان فرهنگ قدیمی غربی است که مرد سرور زن است. یا این که، در فرهنگ اروپایی، وقتی زن با همه‌ی موجودی و املاک خود ازدواج می‌کرد و به خانه شوهر می‌رفت، نه فقط جسم او در اختیار شوهر قرار می‌گرفت، بلکه تمام اموال و املاک و داراییهای او هم که از پدر و خانواده‌اش به او رسیده بود، متعلق به شوهر می‌شد.

از دید آنان، زن برای اینکه شخصیت خودش را نشان بدهد، بایستی برای مردان چشم‌نواز باشد. عظمت زن به این نیست که بتواند چشم مردها را، هوس هوسرانان را به خودش جلب کند. زن، در این تعریف، همچون عنصری در حاشیه و بی‌نقش در تاریخ‌سازی؛ و در تعریف غالباً غربی، بمثابة‌ی موجودی که جنسیت او بر انسانیتش می‌چربد و ابزاری جنسی برای مردان و در خدمت سرمایه‌داری جدید است، معرفی می‌شد.^{۳۱} به عبارت دیگر، نگاه فرهنگ غربی به زن یک نگاه اهانت‌آمیز است که اسم آن را آزادی می‌گذارند، لکن آن چه واضح و روشن است این است که آزادی این نیست. رهبر معظم انقلاب اسلامی ظلم و ستم نسبت به زن در فرهنگ غربی را بیشتر از سایر فرهنگها توصیف کرده اند و در این زمینه فرموده اند: ((در فرهنگ غربی، زن و مرد از لحاظ رفتارهای اجتماعی تفاوتی ندارند اما طبق آمارهای قطعی، زن در داخل خانواده مورد ظلم قرار می‌گیرد و رأی، همت، تواناییها و ثروت او نادیده گرفته می‌شود و بزرگترین ضربه به زن در فرهنگ غربی آن است که همسر او با زنان دیگر ارتباطات عاطفی، جنسی و روابطی کاملاً صمیمی و خودمانی دارد، در حالی که زن خواستار آن است که شریک زندگی او بیش از هر کس دیگری به او نزدیک باشد.))^{۳۲} بنابراین، آن چه روشن می‌شود این است که غربی‌ها نسبت به زن و جایگاه او ظلم کرده و باید پاسخگو باشند.

در مقابل، آیت‌الله خامنه‌ای "الگوی سوم" را که به عنوان یک جایگزین جامع و اسلامی برای الگوی غربی ارائه داده‌اند، این الگو مبتنی بر ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی اسلام است و زن مسلمان را در چارچوب خانواده، جامعه و دین مورد توجه قرار می‌دهد. طبق آن چه در بالا اشاره شد می‌توان گفت، نگاه غرب به زن، نگاهی است منحط، ناقص، گمراه‌کننده و غلط. در حالی که نگاه اسلام به زن، نگاهی عزت‌بخش، کرامت‌بخش، رشد‌آفرین، استقلال‌دهنده‌ی به هویت و شخصیت زن است. اسلام به معنای واقعی زن را تکریم کرده است. به عبارت دیگر، اسلام، علو رتبه را به جایگاه حتمی زن دانسته و سلوک به سوی آن را لازم شمرده و راه آن را با ارزشگذاری‌ها و مقررات و احکامی هموار ساخته است.^{۳۳} از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، زن مسلمان هویت خود را

^{۳۱} پیام به کنگره هفت هزار شهید کشور ۱۶/۱۲/۱۳۹۱

^{۳۲} دیدار زنان همایند در مجلس شورای اسلامی با رهبر

^{۳۳} ۰۳/۰۸/۱۳۶۸

در دین، اخلاق اسلامی و مسئولیت‌های خانوادگی می‌یابد. او بر این باور است که زن مسلمان باید همواره به ارزش‌های دینی و اخلاقی پایبند باشد و در جهت تعالی خود و جامعه گام بردارد. این هویت معنوی، زن را از سادگی و سطحی‌نگری دور کرده و به او عمق و معنای زندگی می‌بخشد. می‌توان گفت طبق این دیدگاه، زن موفق کسی است که در خانواده و جامعه نقش سازنده و الهام‌بخشی ایفا کند و موجب رشد نسل‌های آینده شود. در حالی که در الگوی غربی، موفقیت بیشتر بر مبنای دستاوردهای مادی، علمی و حرفه‌ای سنجیده می‌شود و معیارهای معنوی و اخلاقی معمولاً در جایگاه دوم قرار می‌گیرند یا اصلاً نقشی ندارد. یکی از شاخص‌های مهم در الگوی زن مسلمان، رعایت حجاب و پوشش متناسب با آموزه‌های اسلامی است که نمادی از تعهد دینی و حفظ ارزش‌های فرهنگی است. حجاب علاوه بر بعد دینی، یک عامل مهم در حفظ کرامت و عزت زن نیز تلقی می‌شود. اما در مقابل زن غربی محدودیت و چهارچوبی در پوشش نداشته و این یکی از مصادیق نگاه افراط و تفریط گرایانه نسبت به زن در الگوی غربی است. الگوی سوم زن مسلمان از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، با تأکید بر معنویت، مسئولیت‌پذیری و نقش‌های خانوادگی به زن هویت و تعالی می‌بخشد و تلاش می‌کند تا ضمن حفظ اصالت‌های دینی و فرهنگی، زن را به یک موجود متعالی، مسئول و تاثیرگذار در همه عرصه‌ها تبدیل کند.

نتیجه‌گیری

در این مقاله، به تبیین بعد فردی الگوی سوم زن مسلمان از دیدگاه حضرت آیت الله خامنه‌ای پرداخته شد. با توجه به آموزه‌های ایشان، شکل‌گیری هویت زن مسلمان بر پایه ارزش‌های اسلامی و فرهنگی استوار است و به زن این امکان را می‌دهد که با حفظ هویت و اصول خود، در مسیر پیشرفت و تعالی فردی و همین‌طور اجتماعی گام بردارد. توجه به ابعاد مختلف شخصیت زن مسلمان، از جمله عفاف و حجاب، علم آموزش و نقش مادری و همسری نشان‌دهنده نگاه عمیق و جامع حضرت آیت الله خامنه‌ای به جایگاه زنان در اسلام است. ایشان معتقدند که زنان باید به تقویت خودباوری و اعتماد به نفس، در راستای تحقق اهداف عالیه اسلامی و انسانی تلاش کنند. زن اسلامی عبارت است از آن موجودی که دارای ایمان است، دارای عفاف است، متصدی مهم‌ترین بخش تربیت انسان است، اثرگذار در اجتماع است، دارای رشد علمی و معنوی است، مدیر کانون بسیار مهم خانواده است، مایه‌ی آرامش جنس مرد است؛ همه‌ی اینها در کنار خصوصیات زنانگی، مثل لطافت، مثل رقت قلب، مثل آمادگی دریافت انوار الهی است. بنابراین، این الگوی زن مسلمان است. از این رو، الگوی سوم زن مسلمان به عنوان یک مدل اثرگذار و با اهمیت و همین‌چنین الهام‌بخش، می‌تواند به ارتقا جایگاه زنان هم در بعد فردی و هم اجتماعی کمک کرده و زمینه ساز پیشرفت همه جانبه آنان باشد. لذا ضرورت دارد که نهادهای آموزشی، فرهنگی و اجتماعی در راستای ترویج این الگو و فراهم آوردن بسترهای لازم برای تحقق آن، تلاش نمایند.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. پایگاه اطلاع رسانی و دفتر حفظ و نشر آثار امام خامنه ای (مدظله العالی).
۳. بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی. (۱۳۹۷). تهران: دفتر مقام معظم رهبری.
۴. مطهری، مرتضی. (۱۳۶۷). حقوق زن در اسلام. تهران: انتشارات ملامصدرا.
۵. مطهری، مرتضی. (۱۳۷۰). مسئله حجاب. تهران: انتشارات صدرا.
۶. راغب اصفهانی. (۱۴۰۴ ه.ق). المفردات فی غریب القرآن. ج ۱.